

MLADINA

MLADINA

[JAŠA
BUŽINEL](#)

»Vleči te mora nekaj nerazumljivega«

[Jaša Bužinel](#)

12. 1. 2024 |
[MLADINA 2](#) |
[KULTURA](#)

Kako je Tomaž Grom, glasbenik, gledališki skladatelj, improvizator, založnik in še marsikaj, segel po nagradi za najboljši domači celovečerni film lanskega leta

Partnerja zasebno, pri ustvarjanju in organizaciji kulturnih dogodkov: producentka Špela Trošt in režiser Tomaž Grom z vesnoma, ki ju je na zadnjem Festivalu slovenskega filma prejel film *Ne misli, da bo kdaj minilo*.

© Arhiv FSF

Eksperimentalni filmi praviloma niso prva izbira slovenskih festivalskih žirij, zato je *Ne misli, da bo kdaj minilo*, ki je septembra na 26. Festivalu slovenskega filma v Portorožu osvojil vesno za najboljši film, več kot dobrodošla anomalija. Oziroma, kot je zapisal kolega Marcel Štefančič, jr., nezaupnica Slovenskemu filmskemu centru in njegovim igranim celovečercem. Gromov celovečerec je namreč popolnoma drugačen: kot »izjemno čustvena simfonija gibanja« nas hipnotizira z dolgimi kadri, posnetimi iz izjemno nizke, »nečloveške« perspektive, in z neprestanim gibanjem kamere, ki je tako hipnotično, omotično, da pri nekaterih izzove celo fizično nelagodje. Grom nas brez besed, brez kadrov obrazov, brez podob oprijemljive človeškosti vodi po, kot je v svoji recenziji zapisal Štefančič, »stanovanjih, ulicah, podhodih, metrojih, parkih, parkiriščih, gozdovih, drevoredih, stopniščih, gradbiščih, trajektih, mestih, velemestih in

Metelkovi, ob morju, pod mostovi in po snegu, podnevi in ponoči, med stoli, hišami, železniškimi tiri, knjigami in protestniki«. Kot breztelesni voajer, izgubljena prikazen, ki se mota med nogami človeštva in nekaj išče ... ali pa beži.

Tomaž Grom je umetnik in kulturni delavec, ki je že tri desetletja vpet v različna področja umetnosti, katerih skupni imenovalec je raziskovanje neoprijemljivega, neizrekljivega, vmesnega, tistega, kar nastaja v odnosu med dvema ali več stvarmi ... Najsi gre za dialog med dvema improvizatorjema, glasbenikom in poslušalci, skladateljem in igralci, režiserjem in gledalci. Najbolj prepoznaven je kot glasbenik, kontrabasist, gledališki skladatelj, improvizator, založnik, organizator, kurator, eksperimentalist, povezovalc scene. Morda se ga boste spomnili tudi kot umetnika, ki je v znak protesta proti ukinitvi samostojnega ministrstva za kulturo v času druge Janševe vlade na predvečer kulturnega praznika leta 2012 pred Cankarjevim domom zažgal svoj kontrabas.

In seveda je Tomaž Grom zadnja leta tudi filmski režiser in scenarist. Njegov eksperimentalni film *Ne misli, da bo kdaj mimo* (2023), ki je lani ob nepričakovani vesni za najboljši celovečerec prejel tudi vesno za najboljšo izvirno glasbo, je na neki način nadaljevanje njegovega prav tako nagradenega avtobiografskega kratkometražca *Komaj čakam, da prideš* (2021). Oba pa sta na neki način nadaljevanje njegovega soočanja z izgubo sina, ki je umrl aprila 2018. Od takrat vse, kar počne, pravzaprav počne z mislijo na sina. Ta je kot motor, ki ga v ozadju poganja. »Film je povezan s procesom sprejemanja. Kako se zdilati, da je vse to znosno in gre lajf naprej. Avtopsihološki proces. Govoriti o tem, da mogoče še komu dobro dene,« pravi Tomaž Grom. In nadaljuje: »To je stvar, ki te močno označi, navznoter in navzven. Faktor, na katerega se pozablja, pa je tudi, da te drugi vidijo drugače. Po takšnem dogodku nate ne vpliva samo žalovanje. Okolica se spremeni. To je včasih še bolj zapleteno.«

Novi celovečerec in tudi njegov predhodnik, avtobiografski kratkometražec *Komaj čakam, da prideš* (2021), sta nekako nadaljevanje njegovega soočanja z izgubo sina, ki je umrl aprila 2018.

Čeprav ni nikoli zavestno gravitiral proti filmu, ima s kamero precej intimen odnos. V procesu odkrivanja družinskih arhivov za prvega od obeh filmov je namreč spoznal, da snema že vse življenje. »Imel sem že vse kamere, ves čas sem snemal. Do sinove smrti pa si posnetkov nikoli nisem ogledal, samo shranjeval sem jih, pa ne vem, zakaj. Tako sem se začel ukvarjati s spominom, s tem, kako je varljiv in spremenljiv. Prvi film je bil narativen, konkreten, z družinskimi posnetki. Za drugi pa je prišla ideja, da bi od dneva njegove smrti, 25. aprila, do rojstnega dne, 26. januarja, vsak dan snemal.«

Za film je zavestno izbral »nečloveško« perspektivo na višini kolen. »Vnaprej sem določil nekaj pravil, od katerih nisem odstopal: glasba, število snemalnih dni, pozicija in gibanje kamere. Vmes sem popuščal, ker je bilo zahtevno, ampak sem potem s podporo moje Špele zmožel. Ker sem veliko tekkel v tem čudnem položaju, sem si tudi poškodoval hrbtenico. Bil sem obsesiven,« priznava Tomaž Grom.

Skupaj s partnerko Špelo Trošt, producentko filma in od leta 2005 vodjo produkcije in umetniško vodjo za uprizoritvene umetnosti pri njenem zavodu Sploh, delita tako zasebno kot kreativno življenje in veliko časa skupaj preživita v prostorih zavoda. Predvsem se posvečata razvijanju in reflektiranju glasbenih praks na križišču improvizacije, sodobne kompozicije in zvočno-tehnoloških eksperimentov, organizaciji glasbenih, uprizoritvenih in intermedijskih dogodkov in projektov ter založništvu in izobraževanju. Od nedavna pa tudi filmski produkciji, saj je zavod tudi producent filma *Ne misli, da bo kdaj mimo*.

Glasbeno-vizualni recital v okviru mednarodne večdisciplinarne šole Design+Science, ki ga je Tomaž Grom julija lani uprizoril v Cankarjevem domu: igranje na kontrabasu je kombiniral z elektroniko in dada tolkali ter ga pospremil z videom.

© Borut Krajnc

Odzivi na film so bili precej različni. »Nekateri so morali iz Kinoteke, ker jim je zaradi perspektive postalo slabo, na kar prej sploh nisem pomislil. Kakšni gorečnejši pa rečejo, da je 'masterpiece'. Že, ko sem montiral, sem videl, da je zalogaj. Samo slutim lahko, kaj je prepričalo žirijo,« razmišlja Tomaž Grom.

V filmu mu je uspelo zaobjeti občutek nenehnega gibanja iz ene življenjske epizode v drugo. »To ni bila moja intenca, ampak jaz tako živim. Delam sto stvari, za vse leto vnaprej imam načrt. Koncerti, teater, iz dneva v dan. Tukaj, v delavnici, sem ob šestih zjutraj. Vmes se dobim z mamo, sinom, famijijo, drugače sem pa tukaj. Tudi zato je najbrž film tak, nisem pa tega načrtoval,« pravi.

Vseskozi se mu je zdelo, da kamera, ki jo je držal v rokah, nekaj išče. »Ko pa sem med montažo opazoval kadre, me je presenetilo, da tudi beži. Verjamem, da se lahko v takih enostavnih, rudimentarnih zadevah zgodijo nepredvidljive stvari, ki so odraz nečesa, ne vem pa, česa. Očitno je devet mesecev 'laufanja' nekaj prineslo. Nisem pa vedel, kaj to bo. Tudi ko igram koncerte, je tako.«

Film Ne misli, da bo kdaj mimo si bomo lahko 6. februarja ogledali v ljubljanskem Kinodvoru. »Film ni kar tako 'za ga pogledat'. Lahko pa vstopiš vanj. Nekaterim to uspe. Tudi vsake muzike ne moreš kar mimogrede poslušati. Če pa se ji posvetiš, je mogoče vstopiti v čisto drugi svet. Niso vse stvari na pladnju. Sploh pa ni potrebe, da bi bile,« je prepričan Tomaž Grom.

V zvoku, filmu in umetnosti prisega na poglobljeno refleksijo in razumevanje širših kontekstov ter konceptov. »Zanima me razmislek o tem, zakaj nekaj delaš. Kaj je zadaj, kje so razlogi. Poznati en koncert ali eno sliko je eno, nekaj drugega pa je poznati opus nekega umetnika. Veliko je načinov, kako vstopiti v neko delo.« Kot mulcu se mu je ta svet razprl v družbi prijatelja, umetnika in glasbenika Taa G. Vrhovca Sambolca, sina režiserja Boštjana Vrhovca ter kritično angažirane vizualne umetnice in kiparke Dube Sambolec, ene prvih slovenskih ustvarjalk, ki jo asociiramo s pojmom feministična umetnost. »Niti v sanjah nisem prej razmišljal o tem. Vse to sem odkrival prek njihove familije.«

V srednješolskih letih je poprijel za kontrabas in se kasneje tako zaljubil vanj, da je pustil rokomet in komaj zvozil ljubljansko Gimnazijo Poljane. »Utrgalo se mi je. Cele dneve sem preživel s kontrabasom in poslušanjem muske,« priznava. Bil je učenec stare šole. »Lepili so nam prste, nas topli z lokom in silili igrati dolge tone z roko v konusu. Toga šola. Še danes ne vem, zakaj sem to počel. Dajalo mi je neko kontinuiteto, varnost, občutek, da se bo nekaj zgodilo.«

V glasbeni šoli mu je pot prekrižal učitelj klavirja in harmonike Drago Ivanuša, lanski prejemnik nagrade Prešernovega sklada, ki je v njem prepoznal talent, ga vzel pod svoje okrilje, mu z rok snel selotejp in mu pri šestnajstih odprl vrata v svet jazz. »V nekem trenutku sem povsem padel noter, in v kontrabas in v jazz.« Že zgodaj so ga intrigirali tudi eksperimentalni zvoki. »Na dvojnem kasetarju, ki ga je prinesel očim, sem snemal take kratke sample, v glavnem iz Radia Študent. Malo enega komada, malo drugega, naključno. Potem sem to predvajal na žurih in seveda je dogajalo samo meni. Padel sem v zvok.« Pomembno pa je bilo tudi igranje kitare pri tabornikih.

»To skupno igranje in petje je posebna magija, ki je ne doživi vsak.«

V njem je nekaj kliknilo. »Pri kontrabasu je zvok direktno pri tebi. Ko imaš inštrument ob telesu, ga čutiš. Vibracije dobivaš v telo.« Zanj prelomno pa je bilo vabilo v orkester: »Ko si sredi orkestra in začutiš ta zvok, to toplino!« Pri osemnajstih je začel igrati v raznih jazz zasedbah in se pobljže spoznavati s kontrabasom. »Ko sem ga ozvočil, je to postal drug inštrument. Drugače ga je treba igrati, drugačen zvok ima. Preden so začeli kontrabase ozvočevati, so bile strune precej dvignjene. Bil je trdo kot strela. Če poslušáš zgodnje posnetke koncertov, posnete z enim mikrofonom, se vse sliši. Morali so garati, to je bilo fizično delo. Šele kasneje so prišli ojačevalci in 'pick up' magneti. Spustili so višino strun in začeli 'plinkati'. Ta fizikalnost se je popolnoma spremenila.« Sam prisega prav na to telesnost inštrumenta. »Če želiš ven dobiti zvok, da kišta zavibrira, je treba po njem vžgati. Ne moreš ga božati. No, lahko, ampak je to povsem nekaj drugega.«

Za svoja zgodnja dvajseta pravi, da je bil kot bubreki v loju. »Še igrati nisem znal, pa sem spremljal Mio Žnidarič. Sem se pa temu res posvečal po cele dneve.« V teh letih je nanj močno vplival ikonični ameriški pianist in skladatelj Keith Jarrett. »Posebej s triom z Garryjem Peacockom in Jackom DeJohnnettom!« Kot pomembnega jazzerja omeni tudi nemškega kontrabasista Petra Kowalda. »Kowald je bil popolnoma drugačen od vseh. Bil je priznan svobodni improvizator. Instrument je izrabljal na ogromno načinov. Bil je delavec. Zraven njega je tako pokalo, da si se moral malo držati na stran. Zaradi njega me je malo vrglo ven iz jazza.« Med domačimi glasbeniki pa je v njegovem življenju velik pečat pustil mednarodno priznani bobnar, improvizator in pedagog Zlatko Kaučič, s katerim sta tudi izdala dve studijski plošči, Uho je senca očesa (2019) in Raztrgana folklor spomina (2021).

Morda se ga boste spomnili tudi kot umetnika, ki je v znak protesta proti ukinitvi samostojnega ministrstva za kulturo v času druge Janševe vlade na predvečer kulturnega praznika leta 2012 pred Cankarjevim domom zažgal svoj kontrabas.

© Miha Fras

Po neuspešnih poskusih študija v Trondheimu in Gradcu (»Ni mi bil všeč ta ameriški jazz format.«) je pristal v Linzu pri vsestranskem profesorju Adelhardu Roidingerju, improvizatorju, skladatelju elektronske glasbe, arhitektu in programerju. »Že takrat je programiral v C++, veliko komponiral z računalnikom, pisal knjige o pentatoniki in odnosu do kontrabasa,« se spominja Tomaž Grom. Čeprav so ga računalniki navduševali že kot mulca, mu je Roidinger odprl še ena vrata in močno vplival nanj. »8 bitov sem se na računalnikih Commodore in Spectrum naposlušal že tam do petnajstega leta. Ob nedeljah zjutraj sem snemal igrice na Radiu Študent, potem to multipliciral in prodajal na boljšem trgu. Imel sem svoje software podjetje.«

Srečanje z oddelkom za sodobno plesno glasbo v Linzu, kjer je kot glasbenik sodeloval na različnih seansah, mu je ob vrnitvi domov pomagalo pri vstopu v svet gledališča. »Rad rečem, da najbolj prihajam iz teatra. Tam sem se največ naučil. Kako zvok lansirati v prostor, kako uporabiti 'surround' zvočne sisteme, kako kombinirati zvok in govor.« Pravi, da je imel srečo, saj je sodeloval tudi v številnih »napačnih« ansamblih, v katerih se ni dobro znašel. »Iskal sem neke meje, kar pa v nekih ekipah, ki so imele neko vizijo, ni bilo primerno. Nekaj časa je trajalo, da sem to pogruntal.« Prišel je v stik s številnimi zasedbami in avtorji, ki so veliko časa in prostora posvetili zvoku ter glasbi. Med drugim je tako spoznal tudi animatorko, režiserko in producentko Špelo Čadež in napisal glasbo za njene večkrat nagrajene izvrstne kratke animirane filme Boles (2013), Nighthawk (2016) in Steakhouse (2021); slednjemu je le čisto malo zmanjkalo do prve slovenske nominacije za oskarja. Spoznal je tudi režiserko in scenaristko Urško Djukić in pripravil glasbo za njen odmevni kratki animirano-dokumentarni film Babičino seksualno življenje (2021), ki je prejel kar 43 nagrad, med drugim tudi prestižnega cesarja za najboljši kratki animirani film.

V letih je začel iskati »svojo musko«. »Kaj je moja muska, moja tehnika? Kako je mogoče, da lahko po dveh tonih veš, da je to Coltrane? To je neka moja fascinacija. En tak primer je zame kolega z impro scene Andrej Fon. Ni svetovno znan glasbenik, ampak je totalen genialec. Nekaj ima v sebi. Lahko mu daš čik, pa bo iz njega musko naredil.«

Impro scene ne želi idealizirati, a jo vidi kot izjemno vključujočo in odprto. Ko prideš na oder z ljudmi, ki jih ne poznaš, lahko sebe vidiš v čisto drugačni luči. »Si totalno 'ven'. In ta 'ven' je nekaj, kar me zanima.« Občutek ima, da že vse življenje igra en komad. »Gre bolj za neki filing. Ko ga ti sopostaviš z nekim drugim zvokom, človekom, situacijo, publiko, se spremeni. Nekatero bolj ezoterične, mistične ideje o improvizaciji jemljem z rezervo, ampak hkrati vem, da obstajajo neke nerazumljive stvari, presenečenja, sicer ne bi tega delal. Ta komunikacija, ta gon. Nekaj neoprijemljivega je v tem. Zanimajo me ljudje, ki jih to zanima. Glasbo povezujem z izvajalcem samim. Njegovo zgodovino, tehniko, senzibilnostjo. Impro in eksperimentalna glasba me zanimata v paketu z vsem, kar je zadaj.«

Tudi ko organizira mednarodni festival improvizirane glasbe Neposlušno, ga najbolj zanimajo ljudje. »Zakaj pridejo sem? Zakaj so na odru? Zakaj življenje posvečajo temu? Ves čas so na poti, iz enega v drugi plac, pa vemo, da tu ni keša. Kaj jih žene? Gre za posebne ljudi.« Podobno posebne, neukalupljene, strastne in zagnane – kot je Tomaž Grom sam.

Film:

Tomaž Grom: Ne misli, da bo kdaj mimo

Kje: Kinodvor, Ljubljana

Kdaj: 6. februarja 2024 ob 20.30

Delite članek

[Pisma bralcev](#) pošljite na naslov pisma@mladina.si. Minimalni pogoj za objavo je podpis z imenom in priimkom ter naslov. Slednji ne bo javno objavljen.